

риси сприйняття права. Розкриваючи практичне сприйняття правової дійсності та права, правова ідеологія разом із правовою психологією формують цілісну картину людської свідомості та є ключовими механізмами в процесі розвитку суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Клименко К. Історико-філософські та правові основи методології правового регулювання правовідносин / К. Клименко // Право України. – 2007. – № 3. – С. 32–36.

2. Луцький А. І. Правова ідеологія в українській державі і громадянському суспільстві / А. І. Луцький. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 276 с.

Медведєв В.С., професор кафедри юридичної психології НАВС доктор психологічних наук, професор

ПРИНЦИПИ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Принципи юридичної психології разом з проблемами та категоріями утворюють її теоретичний каркас. Вони виконують засадничу функцію по відношенню до аналізу та інтерпретації психолого-правових феноменів теоретико-прикладного і практичного рівнів. Принципи представляють собою сформульовану у звернутому вигляді психолого-правову теорію, своєрідний наріжний камінь, спираючись на який, досліджуються, пояснюються та прогнозуються різні психолого-правові феномени.

Відкриті на сьогодні систему принципів сучасної вітчизняної юридичної психології утворюють принципи: системно-структурний; генетичний; об'єктивності; детермінізму; єдності свідомості, поведінки та діяльності; особистісно-гуманістичного підходу. У цій системі найменш розробленими чи неоднозначними за інтерпретацією є принципи детермінізму; єдності свідомості, поведінки та діяльності; особистісно-гуманістичного підходу.

Визначальне значення принцип детермінізму має для правової психології, юриспруденції, зокрема, кримінології, кримінального права, теорії девіантної та делінквентної поведінки. Історія психології та юриспруденції рясніє численними спробами спрощеного тлумачення та застосування принципу детермінізму. Переконливим прикладом може слугувати теорія «природженої злочинності» італійського антрополога та психіатра Чезаре Ломброзо. Детермінізм в юридичній психології перш за все означає поліпричинність, багатообумовленість поведінки і діяльності як нормослухняної, так і правопорушної особистості. Зовнішні впливи на особистість завжди переломлюються через внутрішні умови, які склалися в ній на даному етапі розвитку.

Принцип детермінізму є ключовим при встановленні та поясненні мотиву, мотивації, мотивування правопорушень, злочинів і злочинної діяльності.

Принцип єдності свідомості, поведінки та діяльності отримав у рамках різних підходів близькі і разом з тим дещо відмінні тлумачення й, відповідно, назви, а саме: принципу єдності психіки та діяльності (О.М. Ткаченко), єдності свідомості, особистості та діяльності (К.К. Платонов), єдності свідомості та діяльності (С.Л. Рубінштейн). У контексті юридичної психології відповідний принцип є результатом трансформації загальнопсихологічного принципу з урахуванням предмету цієї галузі психології.

Принцип єдності свідомості, поведінки і діяльності означає, що свідомість, з одного боку, і поведінка та діяльність, з іншого, взаємопов'язані між собою, але не тотожні одна одній. Єдність перш за все полягає у взаємній обумовленості, тобто свідомість є визначальним атрибутом людської поведінки та діяльності, а останні є обов'язковою умовою виникнення й існування свідомості. Поведінка та діяльність в цілому та їх частина, що регулюється правом, здійснюються особою усвідомлено, свідомість планує через мету діяльність і поведінку та керує ними. Разом з тим поведінка та діяльність в окремих випадках обумовлюється не повністю усвідомленими чи неадекватно усвідомлюваними спонуканнями.

Свідомість як така формується, розвивається в поведінці та діяльності (ігровій, навчальній, професійно-трудовій) і в них же проявляється, об'єктивується. Останнє положення у повній мірі стосується правосвідомості – центрального для юридичної психології компоненту свідомості. Змістом правосвідомості є пізнання, віддзеркалення та відтворення особистістю тієї частини дійсності (предметно-речової і психологічної) та самої особистості, які підпадають під правове регулювання.

На концептуальному рівні принцип єдності свідомості, поведінки та діяльності має важливе значення для встановлення та врахування суб'єктивних чинників, складу окремого правопорушення і злочину та правопорушної поведінки і злочинної діяльності в цілому. На практично-прикладному рівні цей принцип є своєрідним путівником при вирішенні комплексу власне юридичних питань, які стосуються осудності та обмеженої осудності особи, форм вини (умисел чи необережність), провідного мотиву, мотивації та мотивування злочину і злочинної діяльності, обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, обгрунтованого чи необгрунтованого ризику при здійсненні злочину та злочинної діяльності, а також при проведенні судово-психологічної експертизи. Психологічний критерій осудності характеризується двома ознаками: 1) можливістю (здатністю) повною мірою усвідомлювати характер своїх дій (бездіяльності), тобто усвідомлювати фактичну сторону та суспільну небезпечність свого діяння (іншими словами, коли здатність до усвідомленої діяльності збережена); 2) можливістю керувати своїми діями (бездіяльністю).

В основі встановлення обмеженої осудності особи лежить її психічний стан під час скоєння злочину, обов'язковою ознакою якого є суттєве обмеження внаслідок хронічного або тимчасового розладу психічної діяльності (непсихотичного рівня) здатності особи усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними при якісному збереженні критичної функції свідомості.

Чинне кримінальне законодавство в якості однієї з обставин, що пом'якшують покарання, визначає стан сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого, а в якості обставин, що

обтяжують покарання – стан алкогольного сп'яніння або стан, викликаний вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, та скоєння злочину з особливою жорстокістю.

Принцип особистісно-гуманістичного підходу акумулює у собі особистісний підхід як загальнопсихологічний принцип та гуманізм, як фундаментальний принцип правознавства. Ще одним джерелом цього принципу є так звана гуманістична психологія.

Особистісно-гуманістичний принцип в юридичній психології означає, що кожна людина виступає не просто фізичною особою з сукупністю прав, обов'язків та відповідальності, а своєрідною, неповторною особистістю, яка нетотожна іншим особистостям, має внутрішній унікальний світ, який об'єктивується через поведінку та діяльність. Особистість – це соціальний атрибут людини, який передбачає певний рівень психічного розвитку і забезпечує виконання різноманітних соціальних ролей, зокрема правопорушних та правоохоронних.

Права особистості, її психічне здоров'я та недоторканість внутрішнього світу є вищою цінністю буття. По відношенню до особистості неприпустимі упереджене ставлення та дискримінація на расовому, національному, релігійному тощо підґрунті, жорстокі, принижуючі достоїнство дії, рівно як і всепрощення, всевиправдання, потурання негативним прагненням.

Особистісно-гуманістичний принцип також означає, що правова відповідальність повинна визначатися з урахуванням особливостей особистості і завжди залишати для неї життєву перспективу.

Права, обов'язки та відповідальність особистості по відношенню до суспільства та окремих спільностей (професійних, конфесійних, культурних, громадсько-політичних та ін.) повинні бути збалансовані та гармонізовані з правами, обов'язками та відповідальністю суспільства по відношенню до особистості. При цьому суспільство повинно створювати загальні та конкретні сприятливі умови для актуалізації особистістю власного потенціалу, спонукання її до саморозвитку. Максимальна та гармонізована з суспільством актуалізація особистості виступає визначальним чинником актуалізації суспільством своїх потреб. Шлях до гармонійного

функціонування та розвитку суспільства лежить через самоактуалізацію особистості. При цьому суспільство визначає загальні, соціально-прийнятні орієнтири актуалізації особистості та надає їм певну правову форму.

Меленко С.Г., завідувач кафедрою Європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор юридичних наук, доцент

ДАВНЬОГРЕЦЬКІ ВИТОКИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Сформовані в філософії принципи верховенства права та закону, демократії, розподілу влад, громадянського суспільства, невідчужуваних прав і свобод людини, стаючи нормами сучасних конституцій виявляються важливим критерієм оцінки розвитку держави та рівня еволюції людства. Адже ті логіко-правові параметри розвитку, котрі у минулому належали до надбань європейських суспільних одиниць, на сьогодні стали вже міжнародною нормою. Й це у першу чергу стосується конституціоналізму, котрий співставний із парадигмою соціального ідеалу суспільства. Стосовно ж самого визначення конституціоналізму, як феномену, слід зазначити, що на даний час під цим терміном прийнято розуміти суспільно-політичний режим, за якого функціонують держава та її інститути, а також взаємостосунки людини і держави. Цей режим є системою правових зв'язків між суспільством, державою та індивідом, що виникають у процесі реалізації норм Конституції та інших джерел конституційного права. Водночас конституціоналізм можна визначити як режим існування та функціонування політичної системи у цілому, але таке визначення є допоміжним до наведеного вище. Саме ж явище конституціоналізму, насамперед, кореспондоване державі, адже Конституція є Основним Законом держави.